

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Кафедра правового забезпечення підприємницької діяльності та
фінансової безпеки
Навчально-науковий інститут № 5**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

**з навчальної дисципліни «Фінанси»
основних компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

**072 Фінанси, банківська справа та страхування
(фінансова безпека та фінансові розслідування)**

Харків 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних, соціально-
економічних дисциплін Протокол від
13.08.2024 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки Навчально-наукового інституту № 5 протокол від 12.08.2024 р. № 10

Розробники:

1. завідувач кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки, д.ю.н., професор Гетманець Ольга Петрівна
2. доцент кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки, к.ю.н., доцент Кирєєва Ірина Валеріївна

Рецензенти:

1. доцент кафедри банківської справи і фінансових послуг, факультету фінансів і обліку Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (ХНЕУ ім. С. Кузнеця), к.е.н., доцент Рац Ольга Миколаївна
2. доцент кафедри трудового та господарського права ХНУВС, к.ю.н., доцент Бригадир Іван Васильович

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема №1. Сутність та функції фінансів.	16	4	4	-	-	8	
Тема №2. Фінансова система.	10	2	2	-	-	6	
Тема №3. Фінансовий механізм та фінансова політика.	16	4	4	-	-	8	
Тема №4. Фінанси підприємницьких структур.	16	4	4	-	-	8	
Тема №5. Державні фінанси.	16	4	4	-	-	8	
Тема №6. Державний кредит та державний борг.	16	4	4	-	-	8	
Тема №7. Бюджет і бюджетна система.	16	4	4	-	-	8	
Тема №8. Бюджетний процес.	10	2	2	-	-	6	
Тема №9. Податки та податкова система.	16	4	4	-	-	8	-
Тема №10. Місцеві фінанси.	16	4	4	-	-	8	
Тема №11. Страхування та страховий ринок.	16	4	4	-	-	8	
Тема №12. Фінансовий ринок.	16	4	4	-	-	8	
Всього	180	44	44	0	0	92	екзамен

1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни		Вид контролю
	Всього	з них:	

		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема №1. Сутність та функції фінансів.	15	1	-	-	-	14	
Тема №2. Фінансова система.	15	1	1	-	-	13	
Тема №3. Фінансовий механізм та фінансова політика.	15	-	1	-	-	14	
Тема №4. Фінанси підприємницьких структур.	15	1	1	-	-	13	
Тема №5. Державні фінанси.	15	1	1	-	-	13	
Тема №6. Державний кредит та державний борг.	15	-	1	-	-	14	
Тема №7. Бюджет і бюджетна система.	15	1	1	-	-	13	
Тема №8. Бюджетний процес.	15	1	-	-	-	14	
Тема №9. Податки та податкова система.	15	1	1	-	-	13	-
Тема №10. Місцеві фінанси.	15	1	1	-	-	13	
Тема №11. Страхування та страховий ринок.	15	1	1	-	-	13	
Тема №12. Фінансовий ринок.	15	1	1	-	-	13	
<i>ВСЬОГО</i>	<i>180</i>	<i>10</i>	<i>10</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>160</i>	<i>екзамен</i>

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Основні елементи і принципи організації платіжних систем

Тема № 1. Сутність та функції фінансів

Семінарське заняття: Предмет науки фінанси.

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів. Визначити предмет та особливості науки фінанси.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання – не передбачено навчальним планом.

Навчальні питання:

1. Предмет і метод науки про фінанси.
2. Фінансові відносини: об'єкт, суб'єкти, сфери.
3. Особливості фінансів як економічної категорії.
4. Функції фінансів, їх взаємозв'язок.
5. Суспільне призначення та специфічні ознаки фінансів.
6. Фінансові категорії як форма наукового пізнання сутності фінансових відносин.

Додаткові питання:

1. Дискусійність сутності фінансів та їх функцій: точки зору з цього питання вчених з галузі фінансів.
2. Дискусійність тлумачення сутності категорій «фінансові ресурси» і «фінансові відносини», їх співвідношення.
3. Суперечливість фінансових відносин та шляхи її подолання.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Фінансова наука: передумови виникнення, предмет і метод. Взаємозв'язок науки про фінанси з іншими науками, її мета. Фінансові відносини як прояв предмета фінансової науки. Сфери, суб'єкти та об'єкти фінансових відносин.

У чому проявляється суперечливість фінансових відносин? Які методи використовуються для її подолання?

Розкрийте зміст фінансів як економічної категорії? Як вони проявляються? Які функції виконують фінанси? Охарактеризуйте їх. Розкрийте механізм реалізації розподільчою функції фінансів. Які етапи розподілу ВВП? Які групи доходів при цьому утворюються? Як реалізується контрольна функція

фінансів? Які завдання при цьому вирішуються? У чому сутність фінансового контролю? Які органи його здійснюють? Що виступає його інформаційною базою?

Яку роль фінанси відіграють у суспільстві?

Дайте визначення понятійного апарату фінансової науки?

Категорії доходів, витрат і цільових фондів грошових коштів як елементи системи фінансових категорій. Системоутворюючі фінансові категорії.

Тематики для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Об'єктивна необхідність і передумови виникнення фінансів у суспільстві.
2. Особливості формування і напрями використання централізованих фінансових ресурсів.
3. Джерела формування і напрями використання децентралізованих фінансових ресурсів.
4. Особливості складання та призначення балансу фінансових ресурсів і витрат держави.

Література

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teorii_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrql0mlupmnemuvki8b0
2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf
4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Тема № 2. Фінансова система

Семінарське заняття: Еволюція фінансової системи.

Навчальна мета заняття: поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів. Визначити зародження фінансових відносин; визначити вплив фінансів феодального міста на формування і розвиток фінансів.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Зародження фінансових відносин у стародавньому світі.
2. Фінанси феодальної держави.
3. Фінанси феодального міста та їх вплив на формування і розвиток державних фінансів.
4. Роль державних фінансів у первісному накопиченні капіталу.
5. Фінанси в індустріальній економіці.
6. Розвиток фінансів у постіндустріальній економіці.

Додаткові питання:

1. На якій стадії суспільного відтворення виникають фінанси?
2. Які грошові відносини виражають фінанси?
3. Як фінанси взаємодіють з іншими економічними категоріями?
4. З чим пов'язане виникнення фінансів?
5. Що було первинною формою фінансів?
6. Що таке доменіальний устрій?
7. Коли офіційно почав використовуватися термін «бюджет»?
8. Як розвивались позабюджетні фонди?
9. З чим пов'язані становлення і розвиток державного кредиту?
10. Назвіть чинники, що впливають на фінанси та їх розвиток в Україні.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Генезис у широкому розумінні. Зародження фінансових відносин. Система централізованих фінансів. Домени і регалії. Фіск і скарб. Державні доходи. Державні видатки. Спеціальні фонди. Державний кредит.

Матеріальні носії фінансових відносин. Фінансові ресурси. Економічні категорії. Економічні відносини. Об'єкти і суб'єкти розподілу. Основне джерело доходів капіталістичних держав. Постіндустріальна економіка. Консультативні та інформаційні послуги.

Форми фінансів. Розподіл валового внутрішнього продукту. Первинна форма фінансів. Особливості розвитку податків. Доменіальний устрій. Методи формування доходів державної казни. Еволюція бюджету залежно від історичних етапів розвитку суспільства. Напрями державних видатків. Бюджетне вирівнювання.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Фінанси як об'єктивна економічна категорія.
2. Зародкові форми фінансів.
3. Виникнення фінансових ринків.
4. Виникнення міжнародних фінансів.

5. Історичний характер фінансів.
6. Первинна форма фінансів – еволюція видатку.
7. Одиниці оподаткування: «плуг», «рало», «дим».
8. Характеристика доходів січового скарбу.
9. Еволюція бюджету залежно від історичних етапів розвитку суспільства.

Література

1.   Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teorii_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrqkl0mlupmnemuvki8b0
2.   Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3.   Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf
4.   Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Тема № 3. Фінансовий механізм та фінансова політика

Семінарське заняття: Система управління державними фінансами.

Навчальна мета заняття: засвоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів. Визначити сутність фінансової політики; з'ясувати фінансову стратегію і тактику.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Фінансова система України, її основні підсистеми та ланки.
2. Правове регулювання фінансової діяльності держави.
3. Фінансова політика як складова економічної політики держави.
4. Фінансовий механізм.
5. Державне управління фінансами.
6. Фінансовий контроль.

Додаткові питання:

1. Охарактеризуйте фінансову систему за внутрішньою структурою.
2. У чому полягає сутність організаційної структури фінансової системи?

3. З'ясуйте поняття фінансового ринку, визначте його структуру та роль.
4. Охарактеризуйте термін "міжнародні фінанси".
5. У чому полягає сутність фінансової політики?
6. Що є основною метою фінансової політики?

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Визначте поняття фінансового механізму. Які елементи входять до його складу? Фонди, що використовуються з метою розширення соціальних послуг населенню, розвитку галузей інфраструктури. Сукупність економічних відносин, що виникають між державою та фізичними або юридичними особами в процесі формування загальнодержавного фонду грошових ресурсів. Чим забезпечується ефективність фінансового механізму? Форма власності на основні засоби виробництва, структура економіки, соціальний склад населення, стан розвитку економіки, організація грошового обігу тощо. Що таке фінансові органи та фінансові інституції? Який склад і функції фінансових органів в Україні? Яким чином організовується система управління державними фінансами в Україні? Економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом та використанням фондів грошових коштів держави, що акумулюються в державній бюджетній системі й урядових позабюджетних фондах. Економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів у процесі розподілу та перерозподілу національного доходу. З'ясуйте сутність стратегічного й оперативного управління фінансами.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Структура та засади функціонування фінансової системи в Україні.
2. Економічна сутність і правові основи фінансової діяльності держави.
3. Регулювальний вплив фінансової політики на розвиток суспільства.
4. Формування системи фінансових органів та інституцій в Україні.
5. Механізм управління фінансовою системою в Україні.
6. Організація та здійснення фінансового контролю в Україні.

Література

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teoriia_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrqkl0mlupmnemuvki8b0
2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В.

Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL:

https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf

4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я. Стойко, Д. І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Тема № 4. Фінанси підприємницьких структур

Семінарське заняття: Функціонування фінансів підприємств.

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до тематики заняття та питань, що запропоновані до розгляду на семінарському занятті і рекомендованих до вивчення під час самостійної підготовки, підготовки цільових виступів та рефератів. Визначити предмет та особливості науки фінанси.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Сутність і функції фінансів підприємств.
2. Фінансові ресурси підприємств, їх сутність і значення.
3. Прибуток підприємства: його роль, формування, розподіл та використання.
4. Економічна сутність та склад фінансів домогосподарств.
5. Склад та класифікація доходів домогосподарств.
6. Склад та класифікація видатків домогосподарств.

Додаткові питання:

1. Особливості фінансів підприємства порівняно із державними фінансами.
2. Загальні і специфічні ознаки, властиві фінансам підприємств.
3. Сутність фінансів підприємств.
4. Групи фінансових відносин, що належать до фінансів підприємств.
5. Характеристика функцій фінансів підприємств.
6. Обов'язкові передумови ефективного функціонування фінансів підприємств.
7. Сутність грошових коштів, грошових фондів та фінансових ресурсів підприємства.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Спрямування прибутку підприємства на сплату податків, створення резервного фонду, виплату дивідендів, поповнення статутного фонду, фінансування витрат у процесі фінансово-господарської діяльності.

Сума коштів, які надійшли на банківський рахунок або у касу підприємства від продажу товарів та надання послуг. Доходи, одержані платником податку на прибуток, складаються з доходу від операційної діяльності, інших доходів крім сум попередньої оплати та авансів, отриманих у рахунок оплати товарів, виконаних робіт, наданих послуг, а також суми податку на додану вартість, отримані, за винятком випадків, коли підприємство-продавець не є платником податку на додану вартість.

Витрати, здійснені платником податку на прибуток протягом звітного податкового періоду, складаються із витрат операційної діяльності, інших витрат, крім витрат на проведення прийомів, свят тощо. Гроші підприємства, які перебувають на його рахунках у банках, у касі підприємства й підзвітних осіб. Частка прибутку підприємства, отримана в результаті діяльності в попередні періоди, яка не була спрямована на виплату дивідендів власникам підприємства чи поповнення складових власного капіталу підприємства.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Фінанси підприємств як основа фінансів суспільства.
2. Особливості організації фінансів підприємств різних організаційно-правових форм господарювання.
3. Галузеві особливості організації фінансів.
4. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств.
5. Сучасний стан та розвиток фінансів домогосподарств в Україні.
6. Аналіз доходів та витрат домогосподарств в Україні.
7. Заощадження домогосподарств в Україні та їх мотивація.
8. Формування та використання сукупних фінансових ресурсів домогосподарств.

Література

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teorii_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrql0mlupmnemuvki8b0
2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf
4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Тема № 5. Державні фінанси

Семінарське заняття: Функціонування державних фінансів.

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до суті державних фінансів, закономірності їх розвитку, сфери охоплення ними товарно-грошових відносин, їх ролі у процесі суспільного виробництва, що визначаються економічним ладом суспільства, природою та функціями держави.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Суть, призначення і функції державних фінансів.
2. Форми й методи участі держави в громадському житті.
3. Фінансова політика.
4. Фінансові ресурси.
5. Склад і структура системи державних фінансів України.
6. Еволюція теорії державних фінансів.

Додаткові питання:

1. Сукупність усіх бюджетів держави.
2. Централізовані та децентралізовані фонди цільового призначення.
3. Фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності.
4. Державний кредит.
5. Державне особисте і майнове страхування.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Сутність та значення державних фінансів. Склад державних фінансів: сукупність усіх бюджетів держави; централізовані (прибутки державних підприємств і організацій; надходження від державного страхування; прибуток і надходження від зовнішньоекономічної діяльності держави; надходження від населення) і децентралізовані (прибуток; амортизаційні відрахування; кредит банку; кредиторська заборгованість; кошти, отримані від випуску цінних паперів) фонди цільового призначення; фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності; державний кредит; державне особисте і майнове страхування.

Особливості діяльності фінансистів в секторі державних фінансів. Призначення бюджету в економіці. Державний бюджет як економічна категорія. Функції державного бюджету (акумулятивна, розподільча, контрольна). Види державних бюджетів. Структура бюджетної класифікації в

Україні – прибутки бюджету; витрати бюджету; фінансування бюджету; державний борг. Функціональна структура витрат бюджетів. Бюджетна система України. Склад бюджетної системи України. Використання бюджету у процесах регулювання економіки та забезпечення добробуту населення.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Сутність поняття державних фінансів.
2. Державні фінанси як елемент фінансової системи суспільства.
3. Передумови виникнення державних фінансів.
4. Основні історичні етапи розвитку державних фінансів в Україні.
5. Державні фінанси в економічному розвитку суспільства.
6. Характеристика державних фінансів як інструменту соціальної стабілізації та розбудови суспільства.
7. Функції державних фінансів.
8. Завдання державних фінансів.

Література

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teoriia_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrql0mlupmnemuvki8b0
2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf
4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Тема № 6. Державний кредит та державний борг

Семінарське заняття: Сутність державного кредиту та державного боргу.

Навчальна мета заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про економічну сутність державного кредиту; видів та форм державного кредиту; обґрунтування методів управління державним боргом та економічних наслідків державного боргу.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Економічна сутність державного кредиту.
2. Види і форми державного кредиту.
3. Державний борг, його сутність та види.
4. Методи управління державним боргом.
5. Економічні наслідки державного боргу.

Додаткові питання:

1. Визначення поняття «державний кредит»?
2. Чим зумовлена необхідність державного кредиту?
3. Основні функції державного кредиту.
4. Суб'єкти державно-кредитних відносин.
5. Забезпечення державного кредиту.
6. Види та форми державного кредиту.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Використання у комплексі повністю чи частково методів управління державним боргом країни. Зміна строків дії позик. Відносини надання фінансової допомоги господарюючим суб'єктам з боку органів державної влади й управління за рахунок бюджетних коштів на умовах зворотності, строковості та платності. Забезпечення платоспроможності держави, тобто можливості погашення боргів. Невиконані державою фінансові зобов'язання перед населенням за соціальними виплатами, передбаченими чинним законодавством (заборгованість за виплатами пенсій, стипендій, допомоги, заробітної плати та ін.) і заборгованість за господарськими відносинами з реальним сектором економіки (заборгованість за державними замовленнями, надання послуг державними установами та ін.). Перенесення строків виплати заборгованості.

Сума заборгованості держави за випущеними і непогашеними внутрішніми державними запозиченнями, а також сума фінансових зобов'язань до іноземних кредиторів на певну дату, включаючи видані гарантії за кредитами, що надають місцевим органам влади, державним підприємствам, іноземним постачальникам. Обмін облігацій попередніх позик на одну нову з понижуючим коефіцієнтом.

Дохід держави від емісії грошей. Прибуток, який отримує держава за високих темпів інфляції та який дорівнює втраті капіталу власниками грошових коштів внаслідок інфляційного процесу. Операції, за якими уряд гарантує безумовне погашення запозичень, зробленими нижчестоящими органами влади й управління або окремими суб'єктами господарювання, та виплату процентів за ними. Перевищення доходів над видатками бюджету. Основна форма державного кредиту, коли держава виступає як позичальник для фінансування загальнодержавних потреб шляхом випуску і реалізації державних цінних паперів.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Структура державного боргу та механізм його формування.
2. Державний борг України та механізм його обслуговування.
3. Вплив державного боргу на фінансовий стан держави.

Література

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teorii_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrql0mlupmnemuvki8b0
2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf
4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Тема № 7. Бюджет і бюджетна система

Семінарське заняття: Бюджетна система.

Навчальна мета заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про економічну сутність і призначення бюджету, склад доходів і видатків бюджету, принципи побудови бюджетної системи.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Економічна сутність і призначення бюджету.
2. Склад доходів і видатків бюджетів.
3. Бюджетна система та принципи її побудови.

Додаткові питання:

1. Поняття бюджету як економічної категорії.
2. Фактори впливу на величину бюджетного фонду.
4. Функції державного бюджету.
5. Сутність терміна "доходи бюджету".
6. Ознаки за якими класифікуються доходи бюджету.
7. Показники стану бюджету як фінансового плану.

8. Основні види податкових надходжень.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Послідовність заходів і дій зі складання, розгляду і затвердження проекту бюджету, яка визначається Бюджетним кодексом.

Перерозподіл фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів. Сукупність усіх бюджетів, що формуються і діють на території певної країни згідно з її бюджетним устроєм.

Сукупність економічних відносин щодо формування, розподілу та використання централізованого фонду грошових коштів держави.

Запровадження пропорційного зменшення бюджетних видатків, що затверджені, щомісячно за всіма статтями бюджету, крім статей, що потребують захисту, до кінця бюджетного року.

Сукупність показників усіх бюджетів, що використовуються для аналізу і прогнозування економічного та соціального розвитку держави.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Бюджет – основний фінансовий план держави.
2. Порівняльна характеристика бюджетної системи України й однієї з зарубіжних країн.
3. Особливості бюджетної політики України на сучасному етапі.
4. Роль державного бюджету у впровадженні в Україні інноваційної моделі соціально-економічного розвитку.
5. Видатки бюджету на соціальний захист населення.
6. Порівняльний аналіз доходів і видатків державного бюджету.

Література

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teoriia_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrql0mlupmnemuvki8b0
2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf
4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Тема № 8. Бюджетний процес

Семінарське заняття: Регламентация бюджетного процесу.

Навчальна мета заняття: освоєння, поглиблення та розширення знань відповідно до сутності бюджетного дефіциту; джерела фінансування бюджету, розглянути основні концепції збалансування бюджету та вказати можливі напрями зменшення дефіциту бюджету в Україні; набуті практичні навички щодо аналізу стану та динаміки змін дефіциту Державного бюджету України.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання – не передбачено навчальним планом.

Навчальні питання:

1. Поняття та зміст бюджетного процесу
2. Стадії бюджетного процесу: загальна характеристика.
3. Особливості розгляду та прийняття Закону України «Про Державний бюджет України».
4. Особливості прийняття рішень про місцеві бюджети.
5. Виконання державного бюджету.
6. Звітування про виконання бюджетів.

Додаткові питання:

1. Що таке бюджетний період?
2. В яких випадках може змінюватися бюджетний період?
3. Перерахуйте стадії бюджетного процесу та вкажіть їх учасників.
4. Який орган виконує функцію «обслуговування державного бюджету»?
5. Які терміни прийняття Закону України «Про державний бюджет» передбачені Бюджетним кодексом України?
6. Перелічіть документи, які подають та готують на стадії підготовки проекту державного бюджету. Яким нормативно правовим актом передбачено його підготовку?

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Бюджетний процес, його поняття, основні елементи. Бюджетний процес - регламентована нормами права діяльність, пов'язана із складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України.

Стадії та учасники бюджетного процесу та їх повноваження. Процедури розгляду, затвердження та виконання бюджету. Державний бюджет затверджується законом про Державний бюджет України. Закон про Державний бюджет України - закон, який затверджує повноваження органам державної

влади здійснювати виконання Державного бюджету України протягом бюджетного періоду.

Складання проектів бюджетів. Організація бюджетного планування та його удосконалення. Касове виконання дохідної та видаткової частини державного та місцевих бюджетів. Бюджетні права органів законодавчої і виконавчої влади. Роль державного бюджету у фінансовому забезпеченні економічного і соціального розвитку України.

Формування доходів державного бюджету, їх склад і структура. Видатки державного бюджету. Основні напрямки використання бюджетних коштів. Розгляд і прийняття проекту закону про Державний бюджет України та проектів рішень про місцеві бюджети. Методи бюджетного планування та прогнозування. Міжбюджетні відносини та система бюджетного вирівнювання. Виконання бюджетів. Співвідношення банківської і казначейської форм виконання бюджетів. Звітність про виконання бюджетів.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Поняття бюджетного процесу, стадії бюджетного процесу.
2. Поняття бюджетного (фінансового) року і бюджетного періоду.
3. Учасники бюджетного процесу.
4. Стадія складання проекту бюджету.
5. Розгляд та затвердження проектів місцевих бюджетів як стадія бюджетного процесу.
6. Порядок виконання державного бюджету.
7. Порядок виконання місцевих бюджетів: правове регулювання.

Література

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teoriia_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrqkl0mlupmnemuvki8b0
2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf
4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Тема № 9. Податки та податкова система

Семінарське заняття: Основні види податків.

Навчальна мета заняття: засвоїти економічну сутність і функції податків; характеризувати елементи податків; розкрити сутність податкової системи; поглибити знання про класифікацію податків.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Економічна сутність і функції податків.
2. Елементи податку, їх характеристика.
3. Податкова система та податкова політика в Україні.
4. Класифікація податків.

Додаткові питання:

1. Економічна сутність податків.
2. Терміном «обов'язкові платежі».
3. Основні характерні особливості податку.
4. Основні елементи оподаткування.
5. Принципи оподаткування та їх характеристика.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Основні положення законодавчих актів, що регламентують питання формування доходів і видатків бюджетів. Вивчення податків, що формують частину доходів бюджету, методи за допомогою яких визначається формування розмірів державних доходів. Елементи принципу фіскальної ефективності. Розмежування витратних зобов'язань між рівнями бюджетної системи України. Роль реєстру видаткових зобов'язань в бюджетному процесі, форми бюджетних асигнувань.

Податкова система: поняття, основи побудови. Елементи системи оподаткування. Об'єкт оподаткування. Одиниця оподаткування. Джерело сплати податку. Податкова ставка. Принципи й методи оподаткування. Елементи податку: суб'єкт, об'єкт, джерело, одиниця оподаткування, податкова ставка, податкова квота, податкові пільги. Види податкових ставок. Пропорційні, прогресивні, регресивні ставки.

Поняття доходної частини бюджету (державного, місцевого), поняття та види доходів, їх відображення у бюджеті, види податкових та неподаткових надходжень до бюджету. Поняття видаткової частини бюджету (державного, місцевого бюджетів), поняття та види видатків, їх відображення у бюджеті, сутність бюджетного фінансування.

Податок на прибуток підприємств у податковій системі України: сутність і значення. Платники податку на прибуток. Порядок визначення об'єкта

оподаткування (оподаткованого прибутку). Визначення скоригованого валового доходу і валових витрат. Ставки податку на прибуток. Чинний порядок обчислення та сплати податку на прибуток. Терміни сплати податку на прибуток. Пільги з податку на прибуток.

Податок з доходів фізичних осіб та його податкові елементи. Платники податку. Загальний оподатковуваний дохід. Неоподатковувані доходи. Ставки податку. Податковий кредит. Податкова соціальна пільга. Особливості нарахування і сплати окремих видів доходів. Податок з продажу нерухомого майна. Оподаткування спадщини. Оподаткування дивідендів. Оподаткування іноземних доходів. Порядок подання річної декларації. Відповідальність за порушення норм Закону України “Про податок з доходів фізичних осіб”.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Сутність та економічна природа податків: історичний генезис.
2. Податкова система України: розвиток та сучасність.
3. Податкова політика держави – формування та вплив на державні фінанси.
4. Оподаткування в системі вартісних розподільчих відносин.
5. Прямі та непрямі податки: вплив на формування доходної частини бюджету.

Література

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teoriia_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrql0mlupmnemuvki8b0
2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf
4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Тема № 10. Місцеві фінанси

Семінарське заняття: Сутність та функції місцевих фінансів.

Навчальна мета заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань про суть місцевих фінансів та їх значення в економічному розвитку; систему місцевих фінансів та взаємозв'язок їх; обґрунтування понять бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;
заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Місцеві фінанси, їх суть і значення в економічному розвитку.
2. Місцеві бюджети, їх доходи і видатки.
3. Бюджетний федералізм і фінансове вирівнювання.

Додаткові питання:

1. Визначення місцевих фінансів.
2. Система місцевих бюджетів в Україні.
3. Структурні елементи місцевих фінансів.
4. Функції місцевих фінансів та охарактеризуйте їх.
5. Структура доходів місцевих бюджетів.
6. Призначення видатків місцевих бюджетів.
7. Сутність та форми регулювання міжбюджетних відносин.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних так і делегованих. Витрати, які здійснюються місцевими органами влади в обов'язковому порядку за переліком, що визначається законодавством. Фінанси територіальної громади (комунальні фінанси), фінанси АРК, фінанси області, фінанси міст Києва та Севастополя, фінанси міста, фінанси району, фінанси районів у містах, фінанси селищ, фінанси сіл та їх об'єднань. Бюджети територіальних громад, сіл, селищ, міст та їх об'єднань. Поточний бюджет та бюджет розвитку.

Витрати, які здійснюються місцевими органами влади на власний розсуд, на основі рішень, прийнятих їхніми представницькими зібраннями. Кошти, що спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаних зі здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних з розширенням відтворення. Сукупність суспільно-економічних, грошових відносин, які виникають в результаті фінансово-господарської діяльності.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Місцеві фінанси як система.
2. Функції місцевих фінансів.
3. Місцеві бюджети – визначна ланка місцевих фінансів.
4. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності.
5. Поняття комунальної власності.
6. Регіональні цільові фонди.

7. Зміст і складові міжбюджетних відносин та методи бюджетного регулювання.
8. Поняття комунальної власності.
9. Управління фінансами та контроль на регіональному рівні.
10. Зарубіжний досвід місцевого самоврядування.

Література

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt teoriia_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrql0mlupmnemuvki8b0
2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf
4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Тема № 11. Страхування та страховий ринок

Семінарське заняття: Страховий ринок України.

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні знання про сутність і види страхових ризиків і страхового захисту; дослідити необхідність виникнення страхування, його функцій, принципів і видів; розглянути основні характеристики страхового ринку України.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Основні етапи розвитку страхування в Україні.
2. Особливості організаційної структури страхового ринку України.
3. Особливості галузей страхування.
4. Основні види доходів страховика.
5. Чинники фінансової надійності страховика.

Додаткові питання:

1. Сутність поняття страхування.
2. Дискусійність тлумачення сутності категорій «фінансові ресурси» і «фінансові відносини», їх співвідношення.
3. Суперечливість фінансових відносин та шляхи її подолання.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Галузь страхової діяльності, в якій об'єктом страхування є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України і пов'язані з володінням, використанням, розпорядженням майном. Галузь страхової діяльності, в якій об'єктом страхування є майнові інтереси, що пов'язані з життям, здоров'ям і працездатністю страхувальника або застрахованої особи. Галузь страхування, в якій об'єктом страхових відносин є відповідальність перед третіми фізичними і юридичними особами, що можуть зазнати збитків унаслідок яких-небудь дій чи бездіяльності страхувальника.

Фінансова установа, яка створена у формі акціонерного, повного, командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю, а також одержала у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Юридична особа або дієздатний громадянин, які уклали із страховиком договір страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України. Юридична або фізична особа, яка на прохання страховика з'ясовує причини настання страхового випадку та розмір збитків (у страхуванні переважно транспортних ризиків. Висококваліфікована й відповідальна особа страховика, уповноважена виконати необхідні процедури з розгляду пропозицій і прийняття ризиків на страхування (перестрахування).

Фахівець у галузі морського права, який здійснює розрахунки з розподілу витрат за загальною аварією між судном, вантажем і фрахтом. Передбачена договором частина збитків, що в разі настання страхової події не відшкодовується страховиком. Експерт, інспектор, агент страховика, який оглядає судна, вантажі та інше майно, що приймається на страхування.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Джерела виникнення страхування та етапи його розвитку.
2. Основні сфери впливу розвитку страхування на соціально-економічний стан суспільства та перспективи їх взаємодії.
3. Класифікація економічних ризиків та особливості їх страхування в Україні й за кордоном.
4. Проблеми і перспективи розвитку обов'язкового страхування в Україні.
5. Стратегічні напрямки розвитку страхового ринку України з урахуванням особливостей сучасного його стану.
6. Порівняльна характеристика систем медичного страхування у зарубіжних країнах.
7. Проблеми розвитку особового страхування в Україні та шляхи їх вирішення.

Література

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та

перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teoriia_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrql0mlupnmuvki8b0

2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf

3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf

4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Тема № 11. Фінансовий ринок

Семінарське заняття: Сутність фінансового ринку.

Навчальна мета заняття: засвоєння та поглиблення теоретичних знань щодо особливостей функціонування фінансового ринку, його функцій, складу та суб'єктів, специфіки організації ринку цінних паперів і фондових бірж. Розкриття теоретичних та практичних основ розвитку та функціонування фінансового ринку як підсистеми фінансових відносин.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 1 година.

Навчальні питання:

1. Сутність та функції фінансового ринку.
2. Суб'єкти та інструменти фінансового ринку.
3. Структура фінансового ринку. Характеристика ринку грошей та ринку капіталів.
4. Кредитний ринок та ринок цінних паперів, їх структура, суб'єкти та інструменти.
5. Цінні папери, як головний інструмент фінансового ринку.
6. Види цінних паперів, їх класифікація та характеристика.
7. Ринок похідних фінансових інструментів.

Додаткові питання:

1. Визначення фінансового ринку.
2. Економічна сутність та роль фінансового ринку.
3. Характеристика структури фінансового ринку.
4. Визначення та класифікація суб'єктів та об'єктів фінансового ринку.
5. Основна роль емітентів та інвесторів на фінансовому ринку.
6. Основні суб'єкти ринку цінних паперів.
7. Роль та функції фондової біржа на ринку цінних паперів.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

В ході проведення семінарського заняття здобувачі мають засвоїти наступні питання теми.

Виявлення макроекономічної позиції фінансового ринку в системі економічних відносин. Розкриття взаємозв'язків між заощадженнями та інвестиціями на основі аналізу руху грошових потоків в економіці. Обґрунтування необхідності функціонування фінансових інструментів (цінних паперів), рух яких опосередковується взаємовідносинами між суб'єктами фінансового ринку. Обґрунтування необхідності державного регулювання фінансового ринку. Інфраструктура фінансового ринку, її значення для забезпечення виконання ринком своїх функцій. Основні відмінності обігу різних видів цінних паперів.

Середній показник біржової активності, що узагальнює динаміку цін на цінні папери і свідчить про зміни в рівні цін за визначений період. Ціна, за якою цінний папір продається і купується на фондовому ринку. Цінні папери, згруповані для обліку за їхніми типом і призначенням. Право купівлі або продажу цінних паперів за фіксованою ціною протягом встановленого терміну. Частина прибутку акціонерного товариства, що розподіляється щорічно між акціонерами після сплати податків, відрахувань на розширення виробництва, поповнення резервного фонду та інших невідкладних відрахувань. Визначення ринкового курсу цінного папера. Цінний папір, що засвідчує участь у статутному капіталі акціонерного товариства.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття:

1. Правове регулювання фінансового ринку в Україні.
2. Структура фінансового ринку та його суб'єкти.
3. Фінансові інструменти фінансового ринку, їх економічна та правова природа.
4. Міжнародні стандарти розвитку фінансового ринку.

Література

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teoriia_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrqkl0mlupmnemuvki8b0
2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf
4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL:

http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf

Рекомендована література.

Основна

1. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-тє вид. допов. та перероб. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 352 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalenko_Dmytro/Hroshi_ta_kredyt_teoriia_i_praktyka_vyd2011.pdf?PHPSESSID=gfk4ivrqkl0mlupmnemuvki8b0
2. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші і кредит: теорія і практика [текст]: навч. посіб./ Д.І. Коваленко, В.В. Венгер К.: „Центр учбової літератури”, 2017 578 с. URL: http://management.fmm.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/05/Фінанси_гроші_кредит_2017.pdf
3. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х., 2014. 343 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Mistsevi-finansy.-Posibnyk.pdf
4. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси: [навч. посіб.] / О. Я.Стойко, Д.І. Дема. К.: Алерта, 2017. 432 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9224/1/Finansu_2017_406.pdf
5. Андрєєва О.Б., Жорнокуй Ю.М., Гетманець О.П. та ін. Господарське право України : підручник: у 2 ч. Харків : ХНУВС, 2016. Ч. 2. 2016. 367 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/nav4_lit/gpravo_2.pdf
6. Банківська справа: навч. посіб. / Т.Б. Стечишин, О.Л. Малахова. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 403 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31569/1/Банківська%20справа.pdf>
7. Близнюк О.П., Іванюта О.М. Ринок фінансових послуг: навч. посібник. Х.: ХДУХТ, 2017. 255с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/10513/1/Market_of_financial_services_NP_2017.pdf

Нормативно-правові акти

1. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/about/refactoring/develop-strategy>
2. Про створення внутрішньої платіжної системи Державного казначейства : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.1999 № 1721. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1721-99-%D0%BF>.
3. Постанова Правління Національного банку України від 07.09.2000 р. № 352. "Про впровадження пілотного проекту Національної системи масових електронних платежів". URL: <https://docs.dtkt.ua/doc/v0352500-00>.
4. Правила здійснення переказів іноземної валюти за межі України за дорученням фізичних осіб та одержання фізичними особами в Україні переказаної їм із-за кордону іноземної валюти, затверджені Постановою Правління Національного банку України від 17 січня 2001 р., № 18 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://docs.dtkt.ua/doc/z0099-01>.

5. Правила організації захисту електронних банківських документів в установах, включених до інформаційно-обчислювальної мережі Національного банку України, затверджені постановою Правління Національного банку України від 17.01.2001 р., № 18 URL: <https://docs.dtki.ua/doc/z0099-01>.

6. Закон України «Про приєднання України до Женевської конвенції 1930 року, якою запроваджено Уніфікований закон про переказні векселі та прості векселі». Верховна Рада України. Закон від 06.07.1999 №826-XIV. URL: <https://docs.dtki.ua/doc/826-14>.

7. Уніфіковані правила по інкасо. Міжнародна торговельна палата; Правила, міжнародний договір від 01.01.1979 р., № 322. URL: https://docs.dtki.ua/doc/988_002.

8. Уніфіковані правила стосовно договірних гарантій. Міжнародна торговельна палата; Правила, міжнародний договір від 01.01.1978 р. URL: https://docs.dtki.ua/doc/988_005.

9. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів. Міжнародна торговельна палата; Правила, міжнародний договір від 01.01.1993 р., № 500. URL: <https://docs.dtki.ua/list/1014.1.27>.

Допоміжна

1. Фінанси для фінансистів: підруч./ [За заг. ред. Т. А. Говоручко]. К.: ЦУЛ, 2013. 612 с. URL:

<https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18193/1/Govoruchko.pdf>

2. Фінанси: [навч. посіб.] / Ред. Меглаперідзе А. С. К.: ЦУЛ, 2013. 420 с. URL: http://lib-net.com/book/102_Finansi.html

3. Фінанси: підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. К.: Знання, 2012. 611 с. URL:

<http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7066/1/Фінанси.pdf>

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Урядовий портал URL: <http://www.kmu.gov.ua>

2. Офіційний портал Верховної Ради України URL: <http://portal.rada.gov.ua>

3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Офіційний сайт рейтингового агентства «Кредит-рейтинг» URL: <http://www.creditrating.com.ua>

5. Офіційний сайт Національного рейтингового агентства «Рюрік» URL: <http://rurik.com.ua/>

6. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку URL: <http://www.nssmc.gov.ua>